

فرائد بر ائمه
۱۴۶۷

بسم الله الرحمن الرحيم

نقش بصیرت یاران ائمه علیهم السلام در تداوم شیعه

[[پارسی و ساسانی]]

حسین مهدوی پارسا

سرشناسه: مهدوی پارسا، حسین، ۱۳۵۸ -

عنوان و نام پدیدآور: نقش بصیرت یاران ائمه در تداوم شیعه (با رویکرد رسانه‌ای) / نویسنده: حسین

مهدوی پارسا؛ تهیه‌کننده مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما.

مشخصات نشر: قم: صدا و سیما، جمهوری اسلامی ایران، مرکز پژوهش‌های اسلامی، ۱۳۹۲.

مشخصات ظاهری: ۲۴۸ ص.

شابک: 978-964-514-311-2

وضعیت فهرست نویسی: فیا

موضوع: ائمه اثنا عشر -- اصحاب

موضوع: اسلام در رسانه‌های گروهی

شناسه افزوده: صدا و سیما، جمهوری اسلامی ایران. مرکز پژوهش‌های اسلامی

رده بندی کنگره: ۱۳۹۲ ۹۵۷/۵/۳۶ BP

رده بندی یوبی: ۲۹۷/۹۵

شماره کتابشناسی: ۳۳۹۳۳۲

مرکز پژوهش‌های اسلامی

نقش بصیرت یاران ائمه علیهم‌السلام در تداوم شیعه (با رویکرد رسانه‌ای) (کد: ۱۹۷۵)

نویسنده: حسین مهدوی پارسا

تهیه‌کننده و ناشر: مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما

صفحه‌آرا: سمیه مرادی

نوبت چاپ: اول / ۱۳۹۲

شمارگان: ۵۸۰ نسخه

بها: ۷۵۰۰۰ ریال

حق چاپ برای ناشر محفوظ است. ©

نشانی: قم، بلوار امین، مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما

تلفن: ۳۲۹۱۵۵۱۱ - ۰۲۵ دورنگار: ۳۲۹۱۵۵۱۰

تهران: خیابان جام جم، ساختمان شهید رهبر، طبقه زیرزمین

تلفن: ۲۲۰۱۴۷۳۸ - ۰۲۱ نمابر: ۲۲۱۶۴۹۹۷

دفتر خراسان: مشهد - خیابان امام خمینی علیه‌السلام، جنب باغ ملی، ساختمان صبا، طبقه سوم

تلفن: ۲۲۱۵۱۰۸ - ۰۵۱۱ نمابر: ۲۲۱۵۱۰۶

www.irc.ir

info@irc.ir

شابک: 978-964-514-311-2 ۹۷۸-۹۶۴-۵۱۴-۳۱۱-۲

فهرست مطالب

۱۵.....	دیباچه.....
۱۷.....	مقدمه.....
۲۱.....	فصل اول: کلیات.....
۲۱.....	طرح و تبیین مسئله.....
۲۱.....	تعریف مفاهیم تحقیق.....
۲۱.....	بصیرت.....
۲۲.....	یاران ائمه.....
۲۴.....	شیعه.....
۲۴.....	کاربرد تحقیق در سازمان صدا و سیما.....
۲۴.....	پیشینه تحقیق.....
۲۴.....	پرسش‌های تحقیق.....
۲۵.....	اهداف تحقیق.....
۲۵.....	پیش‌فرض‌ها و چارچوب نظری تحقیق.....
۲۶.....	روش تحقیق و شیوه‌های تجزیه و تحلیل اطلاعات.....
۲۷.....	فصل دوم: جایگاه بصیرت در تحولات اجتماعی.....
۲۷.....	بصیرت در لغت و اصطلاح.....
۲۸.....	بصیرت در قرآن.....
۲۹.....	لزوم بصیرت فردی و اجتماعی.....

۳۰	 راه‌های کسب بصیرت
۳۰	 ۱. شناخت حقیقت ولایت و پیروی از ولیّ امر زمانه
۳۱	 ۲. اندیشه‌ورزی و تجزیه و تحلیل مسائل
۳۱	 ۳. دوراندیشی در امور
۳۱	 ۴. پیروی از عالمان وارسته
۳۲	 ۵. رعایت ایمان و تقوای الهی
۳۲	 ۶. عبرت‌آموزی از مسائل گوناگون
۳۳	 ۷. ذکر و یاد الهی
۳۳	 موانع کسب بصیرت
۳۳	 ۱. دل‌بستگی به دنیا
۳۴	 ۲. گرفتار شدن به شهوت‌ها و لذت‌ها
۳۵	 فصل سوم: بصیرت‌پذیران میر و ستان علی‌علیه در دوران خلفای سه‌گانه (صبر و مدارا)
۳۷	 بلال حبشی
۳۸	 مقداد بن عمرو
۳۹	 بهشت، مشتاق مقداد است
۳۹	 حق‌گرای بی‌بدیل
۴۱	 مخالفت با خلیفه سوم
۴۲	 حواری پیامبر
۴۳	 اُبی بن کعب
۴۴	 ابوذر غفاری
۴۵	 پشتیبانی ابوذر از ولایت و اهل بیت
۴۷	 ابوذر و خلفا
۴۷	 ابوذر، منادی عدالت
۴۹	 تبعید ابوذر به شام
۵۱	 تبعید ابوذر به ربهذه

فصل چهارم: یش و فرمانبری (بصیرت یاران امیرمؤمنان علی علیه السلام در دوران زمامداری)..... ۵۳

مالک اشتر نخعی..... ۵۵

ولایت مداری مالک اشتر..... ۵۶

نامه مالک به عایشه..... ۵۷

حضور فعال مالک اشتر در جنگ جمل..... ۵۸

مالک اشتر و جنگ صفین..... ۵۸

مالک، استوار و میانه‌رو..... ۵۸

نبرد مالک در یوم‌الهریر..... ۵۹

خویشتن‌داری مالک و حفظ جان علی علیه السلام..... ۶۱

یاری‌کننده امیرمؤمنان علی علیه السلام در اقامه دین..... ۶۲

جایگاه والای مالک در نامه علی علیه السلام به مردم مصر..... ۶۲

شهادت مالک در مسیر مصر..... ۶۳

شادی معاویه از شهادت مالک..... ۶۴

اندوه زیاد علی علیه السلام در شهادت مالک..... ۶۵

بصیرت مالک و بقای شیعه..... ۶۶

عمار یاسر..... ۶۷

عمار در نگاه پیامبر..... ۶۸

زندگی بصیرت‌مندانه عمار..... ۶۸

خبر غیبی پیامبر از شهادت عمار یاسر..... ۶۹

عمار، وسیله تشخیص حق از باطل..... ۶۹

سخن جالب ابن ابی‌الحدید..... ۷۱

افشای چهره واقعی معاویه و بنی‌امیه..... ۷۱

بصیرت بخشیدن عمار به سپاه حق..... ۷۴

شهادت عمار یاسر..... ۷۶

محمد بن ابی‌بکر..... ۷۶

۷۸	 میثم تمار
۷۸	 صاحب اسرار علی علیه السلام
۷۹	 میثم و دفاع از ولایت بر چوبه دار
۸۱	 درس بصیرت و بیداری
۸۳	 فصل پنجم: قبول صلح قهرمانانه (بصیرت یاران امام حسن مجتبی علیه السلام)
۸۵	 قیس بن سعد بن عباده انصاری
۸۶	 قیس در دوران خلافت امام مجتبی علیه السلام
۸۶	 بصیرت دادن قیس به سپاه امام
۸۸	 تلاش های معاویه برای فریفتن قیس
۸۸	 نامه نخست معاویه به قیس
۸۸	 نامه دوم معاویه به قیس
۸۹	 پاسخ قیس به معاویه
۹۰	 سومین نامه معاویه به قیس
۹۰	 پاسخ قیس به نامه معاویه
۹۱	 پیروی از رأی امام در پذیرش صلح
۹۳	 فصل ششم: جهاد و مبارزه (بصیرت یاران امام حسین علیه السلام)
۹۵	 حضرت ابوالفضل علیه السلام اهل بصیرت و ولایت
۹۵	 جایگاه حضرت ابوالفضل علیه السلام در پیشگاه خدا و ائمه علیهم السلام
۹۷	 ویژگی های حضرت ابوالفضل علیه السلام
۹۷	 دانش و بینش
۹۷	 ایمان و بصیرت
۹۸	 ولایت مداری
۱۰۰	 جلوه هایی از بصیرت حضرت ابوالفضل علیه السلام
۱۰۰	 بصیرت عباس در آخرین آزمایش یاران
۱۰۰	 ردّ امان نامه شمر
۱۰۱	 دفاع از ولایت و مقدم داشتن امام بر خویشان

۱۰۲.....	حبيب بن مظاهر.....
۱۰۳.....	حبيب در آغاز نهضت حسينی.....
۱۰۳.....	دعوت از امام حسين عليه السلام به كوفه.....
۱۰۴.....	گرفتن بيعت برای امام.....
۱۰۴.....	نامه امام به حبيب بن مظاهر.....
۱۰۴.....	فرار از كوفه و رسيدن به كاروان امام.....
۱۰۵.....	دعوت از قبيله بني اسد برای ياری امام.....
۱۰۶.....	كلمات و رجزهای بصيرت مندانه حبيب.....
۱۰۸.....	امام بر بالين حبيب.....
۱۰۸.....	جايگاه حبيب بن مظاهر.....
۱۱۰.....	مسلم بن عوسجه.....
۱۱۰.....	تجديد بيعت در شب دشواری.....
۱۱۱.....	دفاع از ولايت، آخرين سفارش مسلم به حبيب.....
۱۱۱.....	حربن يزید رياحی.....
۱۱۲.....	رفتار و سخنی مؤثر در دگرگونی حر.....
۱۱۲.....	رفتاری به نشان ادب و بصيرت.....
۱۱۲.....	اقتدا به امام حسين عليه السلام
۱۱۳.....	احترام به اهل بيت پيامبر.....
۱۱۳.....	نيکوترين انتخاب.....
۱۱۵.....	توبه نصوخ.....
۱۱۵.....	خطابه‌ای مؤثر برای سپاه.....
۱۱۶.....	آزادگی و بصيرت حر، از زبان امام و يارانش.....
۱۱۷.....	دستاوردهای بصيرت امام حسين عليه السلام و ياران در قيام عاشورا.....
۱۱۸.....	۱. تمايز اسلام راستين از اسلام دروغين.....
۱۱۹.....	۲. بيداری مسلمانان.....

۱۱۹.....	۳. ایجاد روح وحدت و هم‌بستگی میان شیعیان
۱۲۰.....	۴. درس جهاد و شهادت
۱۲۰.....	۵. عظمت یافتن مکتب تشیع
۱۲۱.....	۶. تزلزل دولت اموی
۱۲۵.....	فصل هفتم: انتقام و پیام‌رسانی (بصیرت یاران امام سجاد علیه السلام)
۱۲۷.....	مختار ثقفی
۱۲۸.....	نمونه‌هایی از بصیرت و همراهی مختار با اهل بیت علیهم السلام
۱۲۸.....	بیعت با امیرمؤمنان علی علیه السلام
۱۲۸.....	مخالفت با اعدام حجر بن عدی و یارانش
۱۲۹.....	وضع‌گیری در برابر هتاک‌های ابن زیاد به اهل بیت پیامبر صلی الله علیه و آله
۱۳۰.....	بیان فضیلت‌های اهل بیت علیهم السلام و اعلام بیزاری از ستم‌خاندان اموی
۱۳۰.....	خانه مختار، پناهگاه مسلم و شیعیان کوفه
۱۳۱.....	همراهی با امامان، در زمان صلح و جهاد
۱۳۲.....	انتقام از قاتلان امام حسین علیه السلام
۱۳۳.....	بیعت بر اساس کتاب خدا، سنت پیامبر و سخن‌خواهی امام حسین علیه السلام
۱۳۴.....	دعای امام سجاد علیه السلام در حق مختار
۱۳۶.....	شخصیت مختار از نظر علما
۱۳۸.....	فرزدق، شاعر حق‌شناس
۱۳۹.....	فرزدق و حفظ قرآن
۱۳۹.....	کلام امام حسین علیه السلام به فرزدق
۱۴۰.....	شجاعت و صراحت فرزدق در تمجید امام سجاد علیه السلام
۱۴۲.....	اشعار فرزدق در تمجید امام سجاد علیه السلام
۱۴۴.....	هنر در خدمت دین
۱۴۵.....	کمیت بن زید اسدی
۱۴۵.....	مدافع مکتب ولایت

در محضر امام سجاد علیه السلام	۱۴۶
شهادت	۱۴۶
سخن شهید مطهری درباره کمیت	۱۴۷
فصل هشتم: بصیرت یاران امام باقر، امام صادق و امام کاظم علیهم السلام (جهاد علمی و فرهنگی) ...	۱۴۹
زید بن علی	۱۵۱
زید، تأویل رؤیای امام سجاد علیه السلام	۱۵۱
گزیده اخبار اهل بیت علیهم السلام درباره زید علیه السلام	۱۵۲
مقام علمی	۱۵۳
زهد و تقوا	۱۵۳
قیام زید بن علی علیه السلام	۱۵۴
قیام زید، به ادن امام	۱۵۵
جهاد و شهادت	۱۵۷
جسد زید علیه السلام به مثابه یک پرچم	۱۵۸
اندوه شدید امام صادق علیه السلام در شهادت زید	۱۵۹
تأثیر قیام و شهادت زید بر تشیع	۱۵۹
بصیرت افزایی و زنده نگه داشتن قیام امام حسین علیه السلام	۱۵۹
ایجاد فضای بیزاری از حکومت اموی	۱۶۰
اثرپذیری شاعران از قیام و شهادت زید علیه السلام	۱۶۱
هشام بن حکم	۱۶۱
جایگاه هشام در محضر امام صادق علیه السلام	۱۶۲
دعای امام صادق علیه السلام در حق هشام	۱۶۲
تأیید شده روح القدس	۱۶۳
مناظره های علمی	۱۶۳
مناظره هشام با عمرو بن عبید معتزلی	۱۶۳
صراحت لهجه و حاضر جوابی برجسته	۱۶۶

۱۶۶	هشام، ترازوی امامت و الگوی شیعیان
۱۶۶	هشام در محضر امام کاظم علیه السلام
۱۶۷	کارگزار خصوصی امام هفتم علیه السلام
۱۶۷	دستور امام کاظم علیه السلام به هشام بر تقیه
۱۶۷	تربیت شاگردان
۱۶۸	نوشته‌های هشام
۱۶۸	شخصیت ممتاز شیعه در معرض اتهام
۱۶۹	منطق هشام، لرزاننده طاغوت زمان
۱۷۰	زراره بن اعین
۱۷۰	ویژگی‌های مهم زراره
۱۷۱	عظمت زراره در کلام امام صادق علیه السلام
۱۷۲	زراره و حاکمان مسلم
۱۷۴	محمد بن ابی عمیر
۱۷۴	صحابی معصومان علیهم السلام
۱۷۵	خلفای عباسی و ابن ابی عمیر
۱۷۶	عالم ربّانی
۱۷۶	تربیت شاگردان
۱۷۶	میراث‌های ماندگار
۱۷۷	محمد بن مسلم ثقفی کوفی
۱۷۷	ویژگی‌های محمد بن مسلم
۱۷۷	۱. کثرت حدیث
۱۷۸	۲. مرجعیت در فتوا
۱۷۸	۳. چهار سال در محضر امام
۱۷۹	تقیه و دفع خطر دشمن
۱۷۹	سلیمان بن خالد

- در جست و جوی دانش ۱۸۰
- شرکت در نهضت علویان ۱۸۰
- بصیرت به امام خویش ۱۸۱
- میراث ماندگار ۱۸۲
- مفضل کوفی ۱۸۳
- نماینده امام صادق علیه السلام در شهر کوفه ۱۸۳
- ترور شخصیتی مفضل از سوی دشمنان و دفاع امام صادق علیه السلام ۱۸۴
- دانش مفضل ۱۸۵
- انتقال دهه نص امامت امام کاظم علیه السلام و امام زمان علیه السلام ۱۸۶
- رضایت به امام از مفضل ۱۸۶
- وفات مفضل ۱۸۸
- علی بن یقطین ۱۸۸
- تحمل دستگاه حکومتی، به امام کاظم علیه السلام ۱۸۹
- تلاش امام کاظم علیه السلام برای حفظ جان علی بن یقطین ۱۹۰
- نقش علی بن یقطین در حفظ کیان تشیع ۱۹۱
- نفوذ در دستگاه خلافت عباسی و خدمت به تشیع ۱۹۱
- ارجاع حاکمان در مسائل شرعی، به امام کاظم علیه السلام ۱۹۲
- خبر رسانی از حکومت به امام کاظم علیه السلام ۱۹۳
- خدمت پنهانی به شیعیان ۱۹۴
- ایجاد ارتباط میان شیعیان عراق و امام کاظم علیه السلام در مدینه ۱۹۴
- گسترش اندیشه های امامت و ولایت ۱۹۵
- کمک های فراوان مالی به امام و شیعیان ۱۹۵
- وفات علی بن یقطین ۱۹۶
- بهلول بن عمرو ۱۹۶

فصل نهم: بصیرت یاران امام رضا علیه السلام (نشر فرهنگ و معارف)..... ۱۹۹

اباصلت هروی..... ۲۰۰

نقش اباصلت در گسترش تشیع..... ۲۰۱

روایت حدیث سلسله الذهب..... ۲۰۱

مناظره با مکتب‌های انحرافی..... ۲۰۲

اظهار دوستی اهل بیت علیهم السلام و تبرّاً از دشمنان..... ۲۰۲

افشای چهره واقعی مأمون..... ۲۰۳

بر بالین حضرت در لحظه شهادت..... ۲۰۴

وفات..... ۲۰۵

زکریا بن آدم..... ۲۰۵

امان اهل قم..... ۲۰۶

جایگاه زکریا در نزد امام رضا و امام جواد علیهم السلام..... ۲۰۶

مبارزه با واقفیه..... ۲۰۷

فصل دهم: بصیرت یاران امام جواد، امام دانی، امام عسکری و امام زمان علیهم السلام (سازمان دهی

اجتماعی)..... ۲۰۹

علی بن مهزیار..... ۲۱۰

سید عبدالعظیم حسنی..... ۲۱۱

فضل بن شاذان..... ۲۱۲

تمجید امام عسکری علیه السلام از فضل بن شاذان..... ۲۱۳

دفاع از ولایت و نشر معارف اهل البیت..... ۲۱۴

نقش فضل در گسترش تشیع..... ۲۱۴

آماده سازی شیعیان برای ورود به عصر غیبت..... ۲۱۵

مناظره با گروه‌های انحرافی..... ۲۱۶

وفات..... ۲۱۷

عثمان بن سعید عمروی..... ۲۱۷

۲۱۸	 یعقوب بن اسحاق
۲۱۸	 حسین بن روح نوبختی
۲۱۹	 جایگاه اجتماعی
۲۱۹	 جایگاه حسین بن روح نزد امام زمان علیه السلام
۲۲۰	 ایمان و بصیرت حسین بن روح
۲۲۰	 پایداری در حفظ اسرار امام زمان علیه السلام
۲۲۱	 تقیه برای حفظ مصالح مسلمانان
۲۲۱	 نفوذ در دستگاه حکومتی
۲۲۲	 مبارزه با کج اندیشی ها و پاسداری از تشیع
۲۲۴	 وفات
۲۲۵	 فصل یازدهم: همراه با برنامه سازان
۲۲۵	 معرفی الگوهای بصیرت در کلام رهبری از رسانه
۲۲۶	 لزوم افزایش بصیرت
۲۲۷	 نقش رسانه در بصیرت افزایی
۲۲۷	 شناساندن وظیفه
۲۲۸	 افزایش تحلیل سیاسی
۲۲۹	 الگودهی مناسب
۲۲۹	 بررسی جریان های فکری و سیاسی گذشته
۲۳۰	 مسئولیت فیلم سازان در برابر شخصیت های بصیر
۲۳۱	 پیشنهاد های برنامه سازی
۲۳۱	 فیلم و سریال
۲۳۳	 نمایش نامه
۲۳۳	 فیلم کودک و نوجوان
۲۳۳	 مسابقه
۲۳۵	 گفت و گو با صاحب نظران
۲۴۰	 کتاب نامه

دیباچه

بصیرت، گوهری نورافزا است و اثر آن وقتی آشکار می‌گردد که ظلمتِ فتنه فراگیر شود. صاحبان بصیرت، چون ستارگان آسمان، ره‌گم‌کردگان هدایت و خواب‌زدگان را بیدار می‌کنند و چون آنان در هر اجتماع، هدیه الهی است.

در تاریخ تشیع در کنار امامان معصومین علیهم‌السلام که خود الگوی بصیرت‌افزایی شمرده می‌شوند، یاران آنان نیز با گسترش بصیرت در میان مردم، نقش ارزنده‌ای در پاسداری از کیان مذهب و تداوم آن داشته‌اند. بی‌گمان آگاهی از جلوه‌های بصیرت‌زایی یاران ائمه و چگونگی روشنگری آنها در برهه‌های حساس تاریخ تشیع، زمینه‌های رواج بصیرت را در جامعه فراهم می‌کند.

در این زمان که دشمنان خارجی و عوامل داخلی آن، می‌کوشند فضای جامعه را گل‌آلود و از هر فرصتی برای ایجاد فتنه استفاده کنند، رسانه ملی نیز به نقش بصیرت‌افزایی خود باید بیشتر توجه کند و با ساخت برنامه‌های مناسب به‌منظور روشنگری افکار و خنثی‌سازی نقشه‌های دشمن، گام اساسی‌تر بردارد.

اثر حاضر در پی آن است با معرفی یاران پیشوایان معصومین علیهم‌السلام که در بصیرت‌بخشی به شیعیان نقش داشته‌اند و شرایط تداوم شیعه را فراهم

۱۶ نقش بصیرت یاران ائمه علیهم السلام در تداوم شیعه (با رویکرد رسانه‌ای)

آوردند، بتواند اصحاب رسانه را در تدوین برنامه‌هایی با محور بصیرت پشتیبانی کند.

ضمن قدردانی از پژوهشگر ارجمند، جناب آقای مهدوی پارسا، نگارنده این اثر، امیدواریم برنامه‌سازان آگاه، به خوبی از آن استفاده کنند.

و من الله التوفیق

مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما

www.ketab.ir

مقدمه

بررسی تاریخ و سرگذشت انسان‌های بزرگ و بصیر در جریان‌های فکری و سیاسی، از آن رو مهم است که انسان را در برابر شبهه‌ها و صف‌بندی‌های سیاسی و اجتماعی، یناب و بصیرت می‌بخشد و او را در تصمیم‌گیری مناسب و سودمند یاری می‌سازد.

مطالعه سرگذشت انسان‌های برجسته، حق‌محور و باطل‌ستیز، مجموعه ارزشمندی از تجربه‌ها و آموزه‌های عینی گذشته را در اختیار فرد می‌گذارد و او را از فرورفتن در امواج فریب و نیرنگ و گرفتاری در دام فتنه‌های شیاطین بازمی‌دارد.

امام علی علیه السلام می‌فرماید: «... هم اینک زمان آن فرا رسیده است که از جریان‌های روشن و آشکار گذشته، تجربه‌گیری و ینش یابی...»^۱

بی‌گمان افرادی که از رهگذر آشنایی با برجستگان بصیر و سپس اندیشه در مواضع‌گیری‌ها و خط‌مشی آنان، تجربه‌های ارزنده‌ای به دست آورده‌اند، در برابر صف‌بندی‌های سیاسی و اجتماعی کنونی، کمتر سردرگم و اسیر انحراف و شبهه‌ها می‌شوند؛ زیرا آموخته‌های تاریخی، به عنوان تجربه زنده تاریخی به آنان بصیرت می‌بخشد و آنها را از افتادن در دام فتنه‌ها می‌رهاند.

۱. نهج البلاغه، ترجمه و شرح: فیض الاسلام، نامه ۳۱ (وصیت امام علی علیه السلام به امام مجتبی علیه السلام).

امام علی علیه السلام در این زمینه می‌فرماید:

«بينا کسی است که شنید و اندیشید و دید و با دل، بینا شد و از آنچه مایه عبرت است، سود گزید. سپس راهی روشن سپرد و از افتادن در پرتگاه‌ها و گم شدن در کوره‌راه‌ها دوری کرد».^۱

بی‌تردید در جاودانگی و تداوم تشیع و نشر اسلام حقیقی، رادمردان، شاگردان و یاران بصیری که با بیداری و پایداری، زندگی‌شان را وقف مکتب ولایت و امامت کردند، نقشی انکارناپذیر داشتند. این شخصیت‌های فرزانه، در برابر رخدادهای گوناگون روزگار، به پاسداری از حریم ائمه اطهار علیهم السلام و گسترش فرهنگ دینی همت گماشتند.

یاران امامان معصوم علیهم السلام در هر زمانی در پرتو بصیرتشان، مصلحت اسلام و مسلمانان را در نظر می‌گرفتند و چون دوره‌ها و بر اثر آن، ضرورت‌های زمان و مکان تغییر می‌کرد، خواه ناخواه همان‌گونه رفتار می‌کردند که به صلاح اسلام بود. از این‌رو، در هر زمان که جبهه‌ای مخصوص و شکلی نو از جهاد به وجود می‌آمد، آنها با بصیرت کامل، آن جبهه‌ها را تشخیص می‌دادند.

این رفتارها و موضع‌گیری‌های متفاوت، نه تنها تعارض واقعی نبود، بلکه بهترین درس آموزنده برای کسانی است که اهل بصیرت باشند، جبهه‌های گوناگون را بشناسند، بتوانند ضرورت‌های هر دوره را درک کنند و مصالح اسلامی را تشخیص دهند.^۲

یاران بصیر پیشوایان معصوم در دوران آن بزرگواران، دو برنامه مهم را که در حفظ کیان تشیع بسیار اثرگذار بود، به طور عالی مدیریت کردند: یکی

۱. همان، خطبه ۱۵۳.

۲. نک: مرتضی مطهری، مجموعه آثار، ج ۱۸، (سیری در سیره ائمه اطهار علیهم السلام) ص ۵۱.

توجه دادن و هدایت مردم به سوی ثقل اصغر و جایگاه حاکمیت اضیال اسلامی که با تأسف، پس از رحلت پیامبر به فراموشی سپرده شده بود و دیگر، انتشار اسلام ناب و ارائه تفسیری درست از دین اسلام در میان شیعیان، یاران ائمه علیهم السلام با اشاره و راهنمایی‌های امام زمان خود و در پرتو بصیرتشان، تشخیص دادند باید چه نقشی را ایفا کنند و در کدام جبهه به جهاد و مبارزه بپردازند.

در این نوشتار، دوران زندگی ائمه علیهم السلام را به لحاظ سیاسی و اجتماعی به هشت دوره متفاوت تقسیم و در آغاز هر دوره، همراه با اشاره به فضای سیاسی - اجتماعی و فرهنگی آن زمان، نوع جبهه‌گیری امام را در برابر دستگاه حاکم بیان کرده‌ایم. در ادامه، بخش‌هایی از زندگی، موضع‌گیری‌ها و رفتار شماری از یاران امامان علیهم السلام که نشان از شأن و جایگاه و بصیرت آنان داشته، بررسی و در پایان، به دستاوردها و نقش مؤثر آن اقدامات در تداوم شیعه اشاره کرده‌ایم. در این میان، با توجه به فراوانی شمار یاران اثرگذار ائمه علیهم السلام، به صورت گزینشی، از هر دوره تعدادی از آنان بررسی شده است.

بدین ترتیب، این اثر را که در آستانه ماه محرم ۱۴۳۳ ه. ق. به پایان رسید، به پیشگاه سرور و سالار شهیدان هدیه می‌کنم، با این امید که از نظر آن امام همام تأیید و پذیرفته شود و با عنایت آن حضرت، سرگذشت این برجستگان آسمانی و به ویژه یاران عاشورایی، چراغی برای حرکت در مسیر اسلام ناب محمدی صلی الله علیه و آله و رهایی از افتادن در دام شیطان‌ها باشد.